

<http://dx.doi.org/10.16926/zc.2022.48.14>

Beata URBANOWICZ

Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy
im. Jana Długosza w Częstochowie

[rec.] Marian Głowacki, *Opowieści Złotopotockie*, Częstochowa 2022, ss. 84 (maszynopis)

Z satysfakcją odnotować należy, kolejną publikację dotyczącą szeroko rozumianych dziejów lokalnych i regionalnych autorstwa Profesora Mariana Głowackiego. Tematyka regionalna wpisuje się obecnie w bardzo istotny nurt narracji historycznej, która w dużej mierze kształtuje tożsamość i świadomość historyczną dotyczącą naszej „małej Ojczyzny”.

Definiując pojęcie regionalizmu należy podkreślić, iż jest to pojęcie wieloznaczne, wiążące się z elementami kultury regionalnej, a więc terytorium językiem, zwyczajami, mentalnością, świadomością swoistości i odmienności¹.

Według Jerzego Topolskiego: region stanowi terytorium, które jako pewna całość może legitymować się odrębnymi dziejami².

Do tej definicji Elżbieta Nowakowska dodała, iż region z reguły charakteryzuje się własną specyfiką, ponieważ ma wyodrębniony układ: historyczny, gospodarczy, społeczny, polityczny, administracyjny, kulturalny, przyrodniczy, dający się wyodrębnić z szerszej tkanki historycznej i może się stać przedmiotem systematycznych badań naukowych³.

I taki właśnie wielowątkowy obraz malowany poprzez historię, ludzi, obiekty, kulturę, gospodarkę, przyrodę i naukę przedstawił w swoim opracowaniu M. Głowacki.

Jak podaje sam autor we wstępie swojej pracy: Treść książki stanowią opowieści o ludziach związanych ze Złotym Potokiem, historię niektórych obiektów i miejsc. Opowieści przeplatają się tematycznie a podsumowaniem jest opis hi-

¹ J. Nikitowicz, *Edukacja regionalna i międzykulturowa*, Warszawa 2017, s. 217.

² J. Topolski, *Pojęcie regionu historycznego. Cechy odrębności historycznej*, [w:] *Dzieje Wielkopolski*, pod. red. J. Topolskiego, Poznań 1969, t. 1, s. 24.

³ E. Nowakowska, *Kształtowanie się świadomości regionalnej*, Warszawa – Poznań 1980, s. 10.

storii powstania i obecnego stanu Rezerwatu Parkowe założonego przez ostatniego właściciela dóbr złotopotockich Karola Raczyńskiego⁴.

Książka stanowi, więc zbiór 14 esejów dotyczących nie tylko tytułowego Złotego Potoku, lecz także innych miejscowości położonej na Jurze Krakowsko-Częstochowskiej i oddalonej o 20 kilometrów od Częstochowy, niezwykle atrakcyjnej turystycznie gminy Janów.

Oczywiście jej prawdziwą perłą jest Złoty Potok, o którym pierwsza wzmianka historyczna pochodzi z roku 1157. Jego okolice nierozdzielnie związane z poetą polskiego romantyzmu Zygmuntem Krasińskim. Bohaterem opracowania Profesora Głowackiego jest nie tylko Zygmunt Krasiński, jego żona Elżbieta i ich dzieci Władysław, Zygmunt, Maria Beatriks, Eliza ojciec Wincenty, lecz także kolejni właściciele dóbr złotopotockich hrabiowie Edward Raczyński, Karol Roger, Roger Zygmunt Raczyński oraz hrabina Stefania Raczyńska.

To właśnie dzięki nim Złoty Potok stał się ważnym miejscem kultury na mapie ówczesnych ziem polskich z następnie w odrodzonej Rzeczypospolitej. W ich siedzibach we dworku i pałacu kwitło życie towarzyskie i intelektualne, na co zwrócił uwagę w swoim opracowaniu M. Głowacki.

W klasycystycznym dworku Krasińskich wybudowanym w roku 1829 mieści się obecne muzeum biograficzne narodowego wieszcza, gdzie zdeponowane są pamiątki zachowane przez rodziny Krasińskich i Raczyńskich w postaci, listów, obrazów, biżuterii, pieczęci herbowych, autografów, książek, mebli i innych.

Świadcami historii są nie tylko ludzie lecz także obiekty, na co słusznie zwrócił uwagę autor opracowania. Dlatego też przedmiotem Jego analizy stały się także dzieje Pałacu Krasińskich w Złotym Potoku przebudowanego następnie przez Raczyńskich. W pałacu nie tylko kwitło życie kulturalne i towarzyskie, ale działa się także historia. W jego wnętrzach we wrześniu 1939 r. kwaterowało dowództwo Armii Kraków, a następnie Niemcy. Po wojnie został ograbiony i upaństwowiony obecnie znajduje się w nim Oddział Zespołu Parków Narodowych.

Należy zwrócić uwagę także na okazały 38 hektarowy park towarzyszący obiektom, w którym można znaleźć wiele gatunków egzotycznych (50) drzew sprowadzonych tutaj z różnych zakątków Europy, dzięki temu może on służyć społeczeństwu jako ścieżka dydaktyczna w edukacji przyrodniczej i ekologicznej.

Rodziny Krasińskich i Raczyńskich nie tylko ubogacały te ziemi kulturowo, lecz także gospodarczo, przykładowo można podać iż Raczyńscy w roku 1881 założyli istniejącą do dziś najstarszą na kontynencie europejskim pstrągarnię. A hrabina Stefania znana była także z działalności charytatywnej i prowadzenia ochronki dla ubogich dzieci.

W historii tej ziemi wpisane są nie tylko dzieje właścicieli dóbr złotopotockich, lecz także innych osób, które w różny sposób zaznaczyły tutaj swoją obecność. Profesor Głowacki w swojej książce zwrócił uwagę na związki z Janowem i Złotym Potokiem wybitnego polskiego artysty o światowej sławie Jana Kiepury.

⁴ M. Głowacki, *Opowieści Złotopotockie*, Częstochowa 2022, s. 3 (maszynopis).

W publikacji podkreślono także patriotyczne i historyczne tradycje tej okolicy związane z powstaniem styczniowym i kampanią wrześniową. Dlatego też wskazano na związane z tymi wydarzeniami postacie powstańców, a mianowicie pułkownika Zygmunta Chmieleńskiego, Brata Alberta Chmielowskiego oraz bohatera polskiego września majora Jana Wrzoska.

Jak zaznaczył M. Głowacki na ziemiach tych nie tylko miały miejsce wydarzenia patriotyczne, lecz także naukowe. W związku z tym szeroko została opisana wyprawa naukowa z roku 1854 przedstawicieli nauk przyrodniczych pod kierunkiem naukowym florysty Wojciecha Jastrzębowskiego, entomologa Antoniego Wargi, w której uczestniczyli także zoolog i ornitolog. Swoje ustalenia ogłosili drukiem na łamach czasopisma naukowego „Biblioteka Warszawska”, wpisując tym samym Złoty Potok i jego okolice na przyrodniczą mapę Królestwa Polskiego. W 100-lecie tego wydarzenia w Złotym Potoku odbyła się konferencja naukowa.

Autor recenzowanej książki podkreślił w swojej publikacji, iż w dzieje tych ziem wpisane są także historie różnorodnych obiektów takich jak: Ośrodek harcerski i Dom Harcerza wybudowane w latach 70-tych XX stulecia, gdzie skupiało się życie harcerskie komendy Hufca ZHP w Częstochowie.

Opisywane w publikacji autorstwa M. Głowackiego tereny są bardzo atrakcyjne turystycznie, ponieważ aż 52% ich obszaru zajmują lasy mieszane głównie sosnowe i bukowe, tworzące tzw. „buczynę jurajską”. Dlatego też Profesor jako doświadczony przewodnik turystyczny zwrócił uwagę przede wszystkim na bogactwo przyrodnicze opisywanego regionu, przez który przechodzi aż dziewięć szlaków turystycznych.

W recenzowanej książce wiele miejsca poświęcono Rezerwatowi „Parkowe”, który został utworzony w roku 1957 na powierzchni 153 hektarów, a obejmujący górną część doliny rzeki Wiercicy z jej źródłami oraz otaczające je wzgórza, zbudowane ze skalistych wapieni jurajskich. Właśnie ten rezerwat obejmuje większość atrakcji przyrodniczych i turystycznych Złotego Potoku, na co zwrócił uwagę autor recenzowanego opracowania.

M. Głowacki w Opowieściach Złopotockich, wprowadza czytelnika w lokalny nurt historii wykorzystując w tym celu: różnorakie źródła, listy, relacje świadków czy wspomnienia np. Zygmunta Łęskiego.

Materiały te stanowią ważny element poznawczy pracy, odzwierciedlający klimat opisywanych wydarzeń, co w dużym stopniu decyduje o lokalnej specyfice książki. Ta różnorodna baza źródłowa została jeszcze uzupełniona przez autora publikacjami zwartymi, artykułami naukowymi, przewodnikami, kronikami, czasopismami naukowymi („Ziemia Częstochowska”, „Czasopismo Literackie”), spisami, słownikami biograficznymi itp. Bibliografii towarzyszą uzupełniając ją bogate źródła netograficzne w postaci 12 stron internetowych.

Rangę poznawczą i naukową opracowania podnoszą także liczne skorelowane i uzupełniające tekst autorski zdjęcia. W tym miejscu sugeruję, aby w celu lepszej ich recepcji stworzyć ich spis i dołączyć do pracy.

W mojej ocenie opracowanie autorstwa M. Głowackiego pt: *Opowieści Złotopotockie* stwarza duże możliwości w poznawaniu dziedzictwa kulturowego i historycznego własnego regionu, poszerza wiedzę o swych „korzeniach”. Wzbudza również poczucie szacunku wobec tradycji i dokonań przodków, uświadamia lokalną tożsamość oraz potęguje związki emocjonalne ze swoim środowiskiem lokalnym i regionem.

Praca ta może być pomocna także w lepszym przygotowaniu do twórczego i aktywnego zaangażowania się w życie lokalne i społeczne⁵. A także świadomego kształtowania więzi z „ojczyzną prywatną”, ze światem pierwotnego zakorzenienia⁶.

Natomiast w zakończeniu recenzowanej publikacji napisano: Autor ma nadzieję, że opowieści przybliżą czytelnikowi Złoty Potok i zachęcą go do zwiedzania jego atrakcji z głębszą wiedzą historyczną nie tylko o Pałacu Raczyńskich i Dworku Krasieńskiego, ale i innych ciekawych obiektach i ludziach. Szczególnie polecam i zachęcam by nie pominąć wyjątkowej ścieżki dydaktycznej w Rezerwacie Parkowe⁷.

⁵ Z. Piwońska, M. Jakubowska-Dziedzic, B. Migoń, *Edukacja regionalna. Dziedzictwo kulturowe w regionie*, Rzeszów 1999, s. 5–6.

⁶ J. Nikitowicz, *Edukacja regionalna i międzykulturowa*, Warszawa 2017, s. 218.

⁷ M. Głowacki, *Opowieści Złotopotockie*, Częstochowa 2022, s. 81.